

УДК 330.341

Лютак О.М., к.е.н., доцент,

Ядчук О.А.

Луцький національний технічний університет

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

В статті дається огляд сучасних міграційних процесів та визначаються місце і роль в них України. Наведено класифікацію передумов, що спонукають населення до міграції, виділено окремі фактори міграції за різними класифікаційними ознаками.

Ключові слова: трудова міграція, робоча сила, імміграція, експорт трудових ресурсів.

Liutak O, Yadchuk O.

MODERN ASPECTS OF MIGRATORY PROCESSES ARE IN UKRAINE AND WORLD

The article provides an overview of contemporary migration processes and determined the place and role of Ukraine in them. The classification of conditions that motivate people to migrate, with emphasis on individual factors of migration by different classification criteria.

Key words: labor migration, labor, immigration, labor export.

Лютак Е.А., Ядчук О.А.

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УКРАИНЕ И МИРЕ

В статье дается обзор современных миграционных процессов и определяются место и роль в них Украину. Приведена классификация предпосылок, побуждающих население к миграции, выделены отдельные факторы миграции по различным классификационным признакам.

Ключевые слова: трудовая миграция, рабочая сила, иммиграция, экспорт трудовых ресурсов.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний світ постає сьогодні як складне полісистемне утворення, що динамічно розвивається. Глобалізація призвела до активізації всіх форм міжнародної взаємодії і зокрема поставила на новий щабель таку форму міжнародних економічних відносин як міграція робочої сили. Не тільки продукти праці (товари і послуги) характеризуються високим рівнем міжнародної мобільності. Фактори виробництва (праця і капітал) також переміщуються

з країни в країну. Згідно з законом Б. Оліна міжнародний рух товарів і факторів виробництва можуть заміщати один одного. Країна, яка в надлишку забезпечена працею, може або експортувати працесмі товари, або її громадяни можуть самі виїжджати за кордон і там працювати.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання міжнародного руху факторів виробництва і зокрема процесів міграції робочої сили, розглядаються в працях багатьох науковців: П. Кругмана, А. Киреева, Н. Куликова, Л. Лісогора, Ю. Макогона, Д. Лук'яненко, О. Малиновської, А. Мокія, С. Пирожкова, Ю. Пахомова, С. Писаренко, О. Позняк, А. Поручника, О. Рогача, М. Романюка, А. Румянцева, Є. Савельєва, А. Філіпенка, І. Школи, О. Шниркова та інших. В усіх працях з визначеної тематики дається ґрунтовний аналіз причин міграції, факторів, розглядаються наслідки міграції. На сьогодні, коли Україна є одним з найбільших постачальників робочої сили на світові ринки праці, виникає необхідність проведення моніторингу сучасних міграційних процесів та їх вплив на стан національного господарства.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Однією з форм міжнародних економічних відносин є трудова міграція, яка визначається як «переселення працездатного населення з одних держав в інші на термін більше року, яке викликане причинами економічного або неекономічного характеру» [1, с. 32].

Активне наукове дослідження проблем міжнародної міграції почалось з кінця 60–х рр. ХХ ст. у межах моделей економічного зростання. Основна ідея полягала в тому, що міжнародне переміщення робочої сили як одного з факторів виробництва, впливає на темпи економічного зростання, а причиною міжнародної міграції робочої сили є різниця в рівнях заробітної плати у різних країнах.

Прибічники неокласичного підходу, вважають, що еміграція спричиняє зростання добробуту країни, яка приймає іммігрантів при тому, що економічний розвиток держави, з якої відбувається еміграція, залишається на тому ж рівні, у всякому разі, не погіршується. Прибічники неокейнсіанського підходу визнавали можливість погіршення економічного стану країни, що експортує робочу силу, особливо, якщо емігрують висококваліфіковані працівники [7, с. 69].

На сьогодні Україна розглядається як один з потужних центрів міграції, а саме один з найбільших експортерів робочої сили. Сучасний міграційний рух в Україні, по окремих регіонах за 2011 р. наведено в табл. 1 [2].

Таблиця 1

Міграційний рух населення у 2011 р., осіб

Регіони	Число прибулих	Число вибулих	Приріст	Приріст на 1000 осіб
Україна	25092	12185	12907	0,4
АР Крим	2606	788	1818	1,1
Вінницька	898	386	512	0,4
Волинська	403	298	105	0,1
Дніпропетровська	1635	865	770	0,2
Донецька	2370	1512	858	0,2
Житомирська	495	280	215	0,2
Закарпатська	248	298	-50	-0,1
Запорізька	1075	533	542	0,4
Івано-Франківська	475	387	88	0,1
Київська	664	196	468	0,4
Кіровоградська	536	214	322	0,3
Луганська	1134	988	146	0,1
Львівська	420	482	-62	0,0
Миколаївська	596	302	294	0,3
Одеська	2937	559	2378	1,2
Полтавська	588	235	353	0,3
Рівненська	168	226	-58	-0,1
Сумська	377	262	115	0,1
Тернопільська	345	261	84	0,1
Харківська	1230	740	490	0,2
Херсонська	452	229	223	0,2
Хмельницька	460	271	189	0,2
Черкаська	505	269	236	0,2
Чернівецька	510	198	312	0,4
Чернігівська	603	307	296	0,3
м. Київ	2675	899	1776	0,8
Севастополь	687	200	487	1,5

Україна зайняла п'яте місце в світі за кількістю трудових мігрантів після Мексики (11,9 млн мігрантів), Індії (11,4 млн мігрантів), Росії (11,1 млн мігрантів), Китаю, (8,3 млн мігрантів).

На заробітки з країни виїхало 6,6 млн громадян України. Це майже 15% від загальної кількості населення країни. Найбільше українських мігрантів у Росії, Італії, Португалії, Іспанії, Чехії, Польщі та США. Україна втрачає не тільки потенційних робітників, але й дипломованих спеціалістів. Зараз за кордоном працює 3,5% від загальної кількості

українців, які мають вищу освіту.

За розрахунками науковців, міграційний коридор «Україна–Росія» займає третє місце після коридорів «Мексика–США» та «Росія–Україна». До Росії з України виїхало 3,6 млн осіб, а в зворотному напрямку – 3,7 млн осіб.

За 1989–2000 рр. пострадянський простір а межах етнічної еміграції, залишило близько 1,4 млн євреїв разом з родичами – не євреями. З них 887,5 тис, або 63%, емігрували до Ізраїлю. 32% мігрантів виїхало саме з України.

Для кількісної оцінки міжнародного переміщення робочої сили використовуються показники, які фіксуються в платіжному балансі країни і виступають частиною балансу поточних операцій та класифікуються за такими статтями:

– трудовий дохід, тобто виплати зайнятим, заробітна плата, отримані приватними особами нерезидентами за роботу, яку вони виконали для резидентів, їх частка складає близько 31%;

– переміщення мігрантів – оціночний грошовий еквівалент вартості майна мігрантів, яке вони завозять, переміщуючись з країни в країну. Доля цієї групи становить 7%;

– перекази працівників – грошові перекази та пересилка товарів мігрантами своїм родичам, які залишились на батьківщині. Дана стаття є найбільшою і становить 62%.

Експорт робочої сили супроводжується валютними переказами емігрантів, що виступають у ролі своєї плати за експортований товар – трудові ресурси. Причому одержання валютних доходів від експорту робочої сили не веде до одночасних виробничих витрат у країні походження, як це характерно для торгівлі товарами.

Саме одним з позитивних наслідків міграції, є грошові перекази, які надходять до країн еміграції. Як свідчать дані Міжнародної організації міграції, в докризовий час українські мігранти пересилали в Україну до 8 млрд дол. щорічно.

Так, якщо в Єгипті експлуатація Суецького каналу наприкінці 80–х рр. давала прибуток в 970 млн дол., а туризм – 600 млн, то грошові перекази іммігрантів – 3,1 млрд дол. А в такій країні, як Ємен, сума емігрантських переказів перевершувала в той же період надходження від експорту більш ніж в 30 разів. За оцінками експертів Всесвітнього банку, зростання грошових переказів на 10% призводить до зниження чисельності населення, яке живе за межею бідності на 3,5%.

Для сучасного етапу розвитку української економіки такі притоки грошових коштів є потужним джерелом фінансових ресурсів, що отримує країна (табл. 2) [4].

Таблиця 2

Часткові показники платіжного балансу України, млн дол. США

Показники	2010	2011
Експорт товарів і послуг	38456	49321
Прямі іноземні інвестиції	3372	3587
Грошові перекази працюючих за кордоном	1129	1204

Як видно з табл. 2, грошові перекази працюючих за кордоном на батьківщину зросли у 2011 р. порівняно з 2010 р. на 6,64%. Порівняно з прямими іноземними інвестиціями, грошові перекази в 2010 р. склали 33,48% від суми інвестицій, а в 2011 р. – 33,57%. Темпи зростання іноземних інвестицій склали 1,063, а зростання переказів – 1,066.

При характеристиці міграції визначальним моментом є мотивація. Саме це виділяє міграцію серед інших переміщень людей через державні кордони. Бажання заробити більше та можливість застосування своєї кваліфікації, самореалізація творча і професійна – це один із спонукальних моментів міграції.

Для розуміння сучасних міграційних процесів необхідно розглянути їх глибинну сутність, причини та фактори, що сприяють активізації даної форми світової взаємодії.

За приблизними підрахунками щорічне міграційне сальдо на середину 90-х рр. складало близько 1 млн чоловік, тобто до приймаючих країн приїжджало в середньому на 1 млн осіб більше, ніж від'їжджало. За прогнозами, найближчим часом, у зв'язку зі стабілізацією світової економіки міграційне сальдо буде скорочуватись. За даними Системи спостереження міграційних процесів (СОЕМІ) питома вага іноземців у загальній кількості трудових ресурсів на початку 90-х рр. складала: в Австралії – 24%, Канаді – 18,5%, США – 9,3%. Ці показники вищі за показники присутності іммігрантів у загальній кількості населення цих країн, відповідно: 22,3%, 15,6%, 7,9%.

Міжнародна міграція робочої сили залежить від ряду причин, проте головною є диференціація економічних умов життя. Міграція трудових ресурсів відбувається в напрямку тих країн та регіонів, де очікувані заробітки найвищі. Серед інших причин міграції доцільно виділити наступні.

1. Зростання населення світу. Темпи зростання чисельності є високими. По країнам населення розміщене нерівномірно. На 7% суші проживає 70% населення. Зростання населення призводить до загострення

проблем працевлаштування і відповідно дає поштовх міграції.

2. Нерівномірність економічного та соціально-політичного розвитку світу. В умовах глобалізації збільшується нерівномірність і суперечливість світового розвитку. Відбувається непропорційний розподіл соціально-економічних вигід і витрат. Сформувався потужний центр міжнародної економіки, який складається з трьох зон – Північної Америки, Західної Європи і Японії, та периферія, яка виступає джерелом дешевої сировини, робочої сили, ринком збуту продукції.

3. Науково-технічна революція, як корінне якісне перетворення продуктивних сил, почалась в середині ХХ ст. і стала потужним поштовхом до міграції. В цей час відбувся якісний стрибок у структурі і динаміці розвитку продуктивних сил, пройшла корінна перебудова технічних основ матеріального виробництва на основі перетворення науки в провідний чинник виробництва, в результаті якого відбувається трансформація індустріального суспільства в постіндустріальне. Виникає особливий сегмент міграції – міграція наукової еліти. Завдяки високо-інтелектуальним мігрантам країни змогли створити свою наукову базу для подальшого розвитку.

4. Проблеми пов'язані з розвитком людини. Вони охоплюють проблеми пристосування людини до тих умов, в яких вона живе і які змінюються під впливом науково-технічного прогресу. Основною цінністю України, як і будь-якої іншої цивілізованої демократичної країни, визнано розвиток людини, тому треба створити умови по формуванню майбутнього країни, яка служить людям і допомагає кожному розкрити свою суть, реалізуватися, створити своє власне майбутнє у гармонії з собою і світом не на чужині, а у своїй державі [5, с. 277].

Висновки. Отже, міграція на сьогодні є однією з динамічних форм міжнародних економічних відносин, яка має як позитивні так і негативні наслідки для країн. Останнім часом помітним є вплив не тільки економічних, а й інших чинників на міграційні процеси. Сучасний складний світ повинен відповідати викликам глобалізації та розробити дієву систему впливу на міграційний рух. Міграція робочої сили – явище складне, неоднозначне, яке потребує пильного вивчення в контексті сучасних тенденцій розвитку світової економіки, у взаємозв'язку з іншими процесами і явищами економічного життя суспільства.

1. Генеза ринкової економіки: терміни, поняття, персоналії // За наук. ред. Г.І. Башнянина, В.С. Іфтемічука. – К.: «Магнолія плюс», 2004. – 688 с.
2. Державний комітет статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Киреев А.П. Международная экономика / А.П. Киреев. – М.: Международные отношения, 1998. – Ч. 1. – Международная микроэкономика: движение товаров и факторов

производства. – С. 512.

- 4.3. Національний банк України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/statist/index_PВ.htm
5. Світова економіка: Підручн. / А.С.Філіпенко, О.І.Рогач, О.І.Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2000. – 582с.
6. Україна получила 5 млрд долларов от трудовых мигрантов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.randevucity.net/news/main.php?id=5463&id_rub=6&cpage=1
7. Школа І.М., Козленко В.М. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібн. / І.М. Школа, В.М.Козленко. – Чернівці: Рута, 2006. – 188с.